

دجیتال سیکورٹی ترینینگئے بَنڈل (بستہ یا پکیج)

UNREPRESENTED
NATIONS & PEOPLES
ORGANIZATION
unpo.org

لس زانتکاری

ساخت:

ما اے آموزشی نبشتانک تئیار کرتگ که چهار ساختا سرجم بیت.

بس هما چیز که ترا لوئیت:

اے سندے جوانین پیمیآ په کارمرز کنگا انسٹرکٹرا را پاورپوائنٹے زلورت انت که آگیشتر عملی زانتکاریے دیم دئیگ و زانتکاریے گیشترین وژیا په شیئر کنگا جور کنگ بیت.

کاران:

اے (ٹول کٹے) اوزارے ڈبیا ما کسانین جُهدے په بهر زورگان چه وتی زانت و درکے کساسا یکجاه کرتگ همه رنگا وانگے همل مهکم کرتگ.

مراد:

اے (ٹول کٹا) اوزار ڈبیا په جهدکاران (آنلاین براؤز) کنگا المین زانتکاری رسینیت و هما وهدا که آممکنه چه (سائبری رسکان) سرپد بنت. اے دستاویز و سندا شما وتی ڈیجیٹل سپرے تھا فعال بیگے وهدا په وتی کارروائیانی زندگی ریا وتی استراتژیے دیمروویا ماہرینے نیمگا چه ٹپس و و چالان چه رسیت.

په کتیا:

اے ماڈیول په انفرادی جهدکارانی گئیر سرکاری گلا جور کنگ بوتگ که

وتی روچے سرگرمیا ڈیجیٹل سیکورٹیے بابتا زانگے واهشمند انت.

اے (ٹولز باکسے) اوزار ڈبیے کارمرز کنگے رهبند:

	بگوش یا جست کن
	پیشدار
	چست و ایر
	ستا
	المین سوچ

مئوادئے ٹیبل

لس زانتکاری

اے (ٹولز باکسے) اوزار ڈبیئے کارمرز کنگئے رہبند

اٹولی بھر: وش آتک و چمشانک

دومی بھر: ڈیجیٹل سیکورٹیئے لہتین لیکھانی سرا یک چمشانکے

بھر 3: وتی کمپیوٹر و موبائل پٹونئے دادائینی رکینگ

الف) پاسورڈ

ب) پاسورڈ منیجر

ج) دو گامے پچارئے دئیگ

آپرچا کمپیوٹرا وتی هرؤچیگین زندئے کاران کارمرز کننت؟
چؤنن پئون و کمپیوٹرش هستانت (ابید چه بازیں جزئیاتئے دئیگا)
آیا شما کدی سائبر سیکورٹیئے بابتا کورس کرتگ؟

سلائیڈ 1) پیشداریت: نوکین زمانگا ڈیجیٹل سیکورٹیئے ارزشتئے سریدی

بگوشت: "ما گیشتر په هرؤچیگین کاران ڈیجیٹل ٹولز کارمرز کنگا این یا errands—and to تیزیا گون، ٹیکنالوجی انچین پیمیما دیمرووی کنت که اے درست یک نیٹ ورکئے ڈیجیٹل چاگردیئے تھا انت. ما وتی هرؤچیگین زندا ڈیجیٹل ڈیوائسزئے سرا انچؤ انحصار کرتگ که ما شکایت، زورگیریں ڈیجیٹل پاتراپ و ترسینگا دیما سک باز نزور بوتگین، هکینگ و دگه بازیں چیزان.

جست کنیت: اے جاها جهدکار کجا أنت؟ باز کمزورین

جهدکارانی سرا سائبر ارشانی لهتین مسال اش أنت:

الف) ایرانی هکرین گلیئے کئیسا پیش کنیت که آیا ڈرائیور لائسنسئے سوچئے پروگراما په یک جهدکاریئے رسگا کارمرز کرتگ. شون کنیت که هکر وتی ذاتی زانتکاریا په آسرئے رسگا کارمرز کنگا أنت، وتارا پیشداریت که چون مردمئے کرا وتارا زاهر بکنت.

ب) 2020) سویڈنئے ڈرائیور لائسنسئے پروگراما بدسلوکیئے پجار کنگ بوتگ. امیر رشیدیئے ردا که ڈیجیٹل سیکورٹیئے سرا دلگوش کنوکین انسانی هکانی گل میان گروپئے پٹ و

پولڪارِ انت، اے پروگرامے تها مزهبي اڪليت هئوار انت. يك رنده كه اے ايپ انسٽال بيت گڙا
گپ و تران، جاه و براؤزنگے آيئے سجهين تاريخچها ريكارڊ كنت.

بگوشيت: اے كورس تهننا ڊيجيٽل سيڪورٽي هئروڪاريئے دروشما شمارا سروسوچ دئيگا
نه انت بلڪين په دلجميا چه اشي كه شما و چاگردئے جهدڪاريا شمئے مردم بوت كنت سائبر
رسكان يا پاتراپان سرپد بنت و وتي روچئے كاران گون دلگوش ديما ببر انت.

دومي بهر: ڊيجيٽل سيڪورٽي لھتین ليکھانی سرا يك چمشانڪے

سائبر سيڪورٽي پجارينگ: سلائيڊ X ۽ پيشداريت

بگوشيت: سائبر سيڪورٽي مول و مراد اش انت كه وتي ڊيجيٽل هستيان چه هتره آن برڪينيت.
هستي هر چيزے بوت كنت كه شمارا پهازگ لوٽيت: شما جسماني ڏيوائسز چو كه شمئے پئون يا
سمارٽ واچ كه بالي پٽا لوٽئے دزي مبيت. بله گيشترين هستي كه شما سائبر سيڪورٽي انت
ماهرين دروشميا رڪينگا ايت آديتا انت.

چه گوشداروكان جست بڪنيت: شمئے هئالا سائبر سيڪورٽي پڙا مردما چه پئيمين هنر هست؟

اشاني پسئوا بورڊئے سرا نبشته كنيت.

ہکیکٹ اش انت کہ سائبر سیکیورٹی یک مزین چنت رشتہ ای مکتبے. بر اکس جیمز باندا شما نتوانیت هر چیزا ماهر و استاد بیت. پرچا کہ اے یک مزین گرنچی نزامے. سائبر سیکورٹیا اے چیز هئوار أنت:

- امنیت و بنیاتی کاہمی
- ایپلیکیشنے سیکورٹی
- شبکہے ایمنی
- کلاؤڈ سیکورٹی
- چیزانی انترنیت (IoT) ء ایمنی
- و دگہ بازیں

اے جلسہا، ما سائبر سیکورٹیے هر یکے چه اے بهر و رهبندانى بارئوا گپ نکنین، بوت کنت شمارا سرجمین پڑ و مکتبے بابتا شرین سرپدی ای رسیت کہ چه اشیا شما وتی جیڑهان هما مردمان سر کنگے مؤه رسیت.

دیتا و انپارمیشنے نیاما چه پرک انت؟ چه وتی مکاتبان جُست کنیت؟

هکرا گیشتر دیتائے کارمرز کنگے بابتا جیڑگ نہانت، سائبر سیکیورٹیے ماهرے وڑا آ جیمز بانڈ نہانت، آ چنت کاریک وهدیا کرت نکنت، اییے کار دیتائے مچ کنگ انت و پدا وتی مستران په

پروسیسنگا سر کنت یا پہ پروسیسنگا دگہ کسیا بہا اش کنت. وھدے کہ من دیتاے بابتا گپ
جان، گڑا آیا ہامین زانتکاریئے سرپد بیٹ، کہ تنیگا کارمرز نبوتگ.

وھدے کہ پہازگ چہ وتی ہستی و مالان، ہاس کار دیتایانی رکگئے بستار و ارزشتا سرپد پجا
کارے، گڑا بیا ایت CIA دیتا مثلثے سرا یک چمشانکے دئییت، کہ آگون مرکزی انٹیلی جنس
ایجنسی (CIA) ہٹوار مبیٹ.

CIA ئے مثلث یا رازداری، ہٹواری و دسترسی یک امنین پئیمیا کہ پہ انفارمیشن سیکورٹیئے
ہاترا مردم و پالیسیانی رہشونی کنگا جوڑ کنگ بوتگ.
رازداری، یکمشتی و دزسی: سلائیڈ 3 آ پیشداریت

● رازداری: دادائانی رکینگ چہ پکاین و کوشش و یا گئیر پکاین کوشش جھدان کہ آچہ آیا پہ
چارگا رسگا انت.

● یکویی: اے گپے پدر کنگ کہ دیتا را ہچ وڑین ایجنٹے نیمگا چہ ارادی رنگا بدل کنگ نہ
بیٹ.

● دزسی: اے گپے پدر کنگا کہ شمئے دیتا ہر وھدا و آسانیا دزسا انت و ہمے وھدا آییئے
مدام ازتا بکنت.

جست کنیت: ڈیجیٹل سیکورٹیئے تھا سیکورٹی و پرائیویسیئے نیاما چے پرک انت؟

رازداریئے بزانت اش انت کہ شمئے ذاتی زانتکاری یا ہما ادارھے زانتکاری کہ شما پہ آیا کار
کنیت، کنٹرول کنگ، دسترسی و ردوم دئیگئے توانایی انت.

سیکورٹیئے بزانت ہما سرجمین نزام انت کہ دیتایا چہ ہترہ وپاتراپان رکینیت۔

شما توانیت یک سکین امنین ماہولیا وتی زاتی ہریمما بوت کنت نزوربیت پرچا کہ شمئے دیتا انگت برکار ماننت و دزی نبنت، بلہ پروائیڈر ہر وهدا کہ لوٹیت اشیئے سرا یک چمشانکے دات کنت۔

پہالیت: بیایت کہ سائبر سیکورٹی پریسکاریئے پجارے جوڑ کنت، کہ شمئے ہستی، دژمن، دستیابین وسیلہ، ارشئے امکان و توانایی پجار کنگا انت۔

پہ پریسکاریئے گڈی رہبند:

بہر زورکان چہ اے جست بکنیت کہ: وتی ڈیجیٹل ترتیباتے بابتا ردین جستان بچاریت و آگون کجام بازیگران ڈپاس و چار وار بکننت۔

● رواداری: چہ چیزے باید رکینگ وپہازگ بکنان؟

● دژمن: چہ کئیا انت؟

● وسیلہ: منی دژمنئے گورا چے وسیلہ انت؟

● امکان: اے کہ دژمن منا وتی نشانہ بکننت چہ اندازہ امکان ہست؟

● توانایی: من پہ وتی ہستیانی رکینگا کجام ہدا دیما رٹوگا تئیار آن؟

سئیمی بھر: وتی کمپیوٹر و موبائل پٹوئے سرا وتی دیتائے رکینگ

الپ) پاسورڈ

پاسورڈ یک رازدار و چیرین گال یا گالوارے کہ پہ سایتے تھا داخل بیگا کارمرز کنگ المی انت.

وتی دادائینی رکینگے مسترین دروشم ہما پاسورڈ انت کہ شما پہ وتی ڈیوائس لاگ انا کارمرز کنیت. اے چیز المیا دادائینی و رازدارے چیر و زیر کنگے تابپیچین راہ و درانی یک سرجمین سلسلہیے جوڑ کنت. اے رھبند کہ چیرین نگاریے ناما زانگ بیت، هزاران سالان چہ هست انت و سائبر سیکورٹیے سرپد بیگے ہاترا المی انت. اگن ما چہ جیڑھانی ریازیے تابپیچین چیر و اندیمین نبشتانکانی تھا دلگوش ندیین، بلہ ما چہ وتا جسٹ کنین کہ چہ چیزے یک شرین پاسورڈ جوڑ کنت.

بھرزوروکان جسٹ کنیت: چہ چیزانے پاسورڈ شر جوڑ کنت؟ چہ چیزانے پاسورڈا ہراب جوڑ کنت؟

بلکینے پستو:

● چیزے کہ گون تئی زاتی زندا سیادی نکنت (چۆکہ تئی سگئے نام یا تئی دوست ترین فٹبال ٹیم)

● چیزے کہ ایوکا یک یا دو گال ببنت، چۆ کہ اے گیشتر گمان کنگ بیت

● جتا جتاین آسانی کارمرز کنگ چۆشکہ مزین آب، نمبر یا نشان

● گئیر کابل پهم انت؟

● امن و ایمنیا چه رکینگ و رکینگ بوتگ!

● یک جوانین پاسورڈے یات کنگ بیت

شۆن:

	شرین و هرابین پاسورڈ	
--	----------------------	--

بازھراب	شرتر	بازشر
j5LyF*H6IIg	!Cynthia1970	password
VJ(>0WuVE83V	!LayC70	admin
VJ(>0WuVE83V	cynthia70lay*	cynthia
R.xzVv2m0R0	CynthiaL7019	cynthialay

چہ چیزے یک شرین پاسورڈے جوڑ کنت؟

دراجی :

بگوشیت: پاسورڈے پہ مہریا زانگا آئیے مسترین بدلی دراجی انت. اے گپ پہ درستان پکا انت رمزے بدلی انت و هرکسا را پدّر کنت. پاسورڈے دروشما یک دراجین گالوارئے دارگ چہ 5 کاراکتری پاسورڈا گیشتر پهازگا انت کہ آئیے تھا جتا جتاین کاراکتر هئوار انت. یک سئوبے اش انت کہ دراجی پاسورڈے هکرے دیما داریت پاسورڈے پرؤشت نکنت. دگہ یکے اش انت کہ اگن یک هکرے "بیرهمین اُرش" کار مرز کنت پاسورڈے پرؤشگا هکر مسنوعی هؤشا کارمرز کنت گڑا اے چیزے امکان است کہ 5 هرپین پاسورڈا گیشتر آسانیا پرؤشت کنت.

پیچیدگی:

بگوشیت: گیشتر ما کہ پاسورڈ جوڑ کنگئے وهدا بوت کنت هددین گال کارمرز کنین. بله اے پاسورڈ نرم اپزار و نوکین اوزارانی تمانین گالانی پجاه آرگا هما درگتا بررسی بنت. پرچا کہ سافٹ ویئر و ٹولز کہ هرکس زانت. اے سافٹ ویئر هوش مَسنوی رهبندان کارمرز کننت. په اے سئوبا مدام گهتر انت کہ یکپارگی گال و آب کارمرز کنگ بییت شرتر انت.

هاسین کاراکتر:

مسال: هاسین آبانی کارمرز کنگ چوش کہ: @ \$ % & پاسورڈا باز گیشتر ایمن و اندازه جنگا سهت کنت. مروچان، لهتین ویب سائیتان چه شما لوئنت هاسین کاراکتر کارمرز کنیت تانکه پاسورڈ مهتر بییت. بله نه درستین ویب سائیتان.

بگوشیت: بدترین پاسورڈ کہ شما کارمرز کنیت یک گالے انت. پرچا کہ هرک هما چیزا کارمرز کنت کہ آییآ دکشنریے اُرش گوشنت و تئی پاسورڈا پرؤشیت کارمرزی کنت. دکشنریے اُرش یک گالوارے سرا کار کنت. همه رنگا سالرؤچ، نام یا هما "123456789" 0

مے مسترین جیڑه اش انت کہ اے مدرنین زمانگا مے کرا وتی جتا جتاین اکاؤنٹ و ڈیوائسانی مزنین پاسورڈ هست انت. اگن شمے کرا هساسین هال و اهوآل هست گرا شما اشان گون 36 کاراکترے یک مهکمین پاسورڈیا کہ شما آ پاسورڈا آسانی یات کرت نکیت. اے جیڑهے گیش وگیواریے تئوجیل پاسورڈے رهبندی انت.

(ب) پاسورڈ منیجر

سلائیڈ شو: مُنٹزمین پاسورڈانی لڑ

پاسورڈ منیجر وسیلھے مردم و کمپنی وتی درستین پاسورڈان یک مہرین جاگھیا چہ اسٹور و منیج کنگئے اجازت دنت. پمیشکا کارمرز کنوکان دگہ بازیں پاسورڈ یات کنگئے زلورت نبیت.

پرک پاسورڈ منیجرانی کیمتانی نیاما بوت کنت پرک هست، بلہ تئی پاسورڈ ہم پہازگ بنت. چوناہا اے وتی سرورانی سرا کلاؤڈئے تھا شمئے پاسورڈان کم چہ کم رکینیت شما جتاجتاین اکاؤنٹان سر بوت کنیت. بلہ تو ہرچ سٹوبیا Bitwarden سرا بہروسہ کنیت و وتی دادائیان یک رنگیا اسٹور کنگ لوٹیت. KeyPassXC یک پاسورڈ منیجرئے مسال انت کہ آئیئے تھا لوکل اسٹوریج ہٹوار انت.

دارگ یک بند و گالدئے پہ مینیجر پاسورڈا آسانی رسگ المی انت بلہ بیایت کہ ما سیکورٹیئے دگہ تل و توکان بچارین: 2FA (دو پرامگئے بچار و تائیید).

(ج) دو پرامگی بچارئے منگ (2FA)

دو پرامگئے بچارئے منگ یا 2FA، یک گیشین تله پہ پہازگا انت کہ شمئے آنلائن اکاؤنٹئے سیکورٹیا را پھکین جوڑ کنگا یوزر ناما و پاسورڈا کارمرز کنت.

شما دو توانیت پیما وتی بچارا بکنیت.

● چہ چیزے کہ زانیت (چو کہ پاسورڈ)

● چیزے کہ تئی گورا انت یا تئی ہمراہ انت (بائیومیٹرک)

وشین حال اش انت کہ تئو دوینان کارمرز کنیت 2FA اے گیا پدر کنت کہ اگن کسے تئی پاسورڈا کریک بکنت ہم ترا سیکورٹیئے یک گیشین تلا هست. اے همومی رنگ چوش انت:

● تئی پئونے سرا یک انچین اپے کیشنے کہ سروسے رسگا اداروکی کوڈ دنت
(چوکه: Google Authenticator)

● یک USB کلید چوشکه Yubikeys یا Nitrokeys کہ وهدے کہ هئوار بیت گڑا ترا وتی اکاؤنٹا یا ٹچے وسیلها یا انگتا وتی فنگر پرنٹے وسیلها چه برزے کوڈان رسائی دات کنت.

منینگ پجار دو پرامگا یا 2FA ، زوتا ڈیجیٹل سیکورٹیئے یک بنیاتی پیمائشے جوڑ بئیگا انت. گیشترین سوشل میدیا اکاؤنٹسے پجارے منگ دو پرامگا، یا 2FA اجازت دنت، و شما وتی گیشترین ایمیل، کلتو رسانی و سوشل میدیا اکاؤنٹسے سرا دو پرامگا پجارے منگ، یا 2FA ئے سرا همل کنگے سرا پگر کنگی انت.

ہارڈ ڈسک و کلاؤڈ اسٹوریج سیستمے رکینگ:

ابید چه اشی کہ وتی ہارڈ ڈرائیوئے پاسورڈے اڈ کنگا کلاؤڈ سیستمایک درین ہارڈ ڈرائیوا چه چیر کنگ بنت Google Cloud, One Drive وڑین کارمرز بنت.

ساسار.

چارمی بهر: رازداریا گون انترنیتا چارگ

انٹرنیٹ راتہ ہور کنگ و یک مردمیا دگہ ویب پیجا گون همگرنچ کنگئے، راہئے ردا گچین
کنگ بوتگ. اے ٹیکنالوجی یک بلائے جوڑ بوتگ کہ
سیکورٹی براؤزنگ بنگیج کنگا پیسر جھلئے چیزانی سریدی المی انت:

● تئی انٹرنیٹ سروسے داتگین مردم کئے انت؟

● IP آدرسے دروشم شمئے کرا چے انت؟ اے ٹھینگ بیت یا بدل بیت؟ شمئے IP آدرس، شمئے
نیٹ ورک یانکہ کاروبار شناخت کنوک انت.

● شمئے فائر والے ترتیب چے انت، آیا شمئے IP ورلڈ وائڈ ویبے سرا دگہ IP آن گون شمئے
سیادیا رھند کنت (انچش ہیال کنیت یک سیاستے چہ پیما سیمسران پہ مردمان در آیگ و مان
گر و دار کنت.)

(V.P.N) فیلتر بریکرے کارمرز کنگ .

(vpn) پیلتر پرؤشے کارمرز

بوت کنت کسے سریدی بدنت پیلتر پرؤش (vpn) چیا گوشنت و آیئے بارئوا بگوشیت؟

کامپیوٹرے زاتی مجازی شبکہ یا (vpn) شمارا گون دگہ سروریا لچینیت پدا چہ آیئے راہا
اینترتا رسیت، انچش لھتین وھدا شمئے جاھا درگیجیت، و شما جاورھالی دیمگیریان دئور جت
کنیت.

بزائیت کہ یک (vpn) شمءا چہ اینترتے کھت و بند بئیگا بٲپانی نکنت، چیا کہ شمئے
(IP) همے درگتا ورم انت انگت اینترتے کھت و بند بئیگے دئورانا روشن انت و کوشش کنت
کہ (vpn) یا دسترسی بیٹی و اشی شما را نکس دنت.

شوکین (vpn) اے Mullvad یا NordVpn شمءا شامل انت، اگن پورھی دروشما لوٲیت کہ یک
(vpn) ے گچین بکنیت کہ لاگان اٲر مکنت، اگن نہ بگئیر چہ اشیا، اے اتلاھات اینترتے

سرویس دئیو کئے جاھا (vpn) دئیو کئے سرویسا رٹونت کہ آئیے اے دادائیان بھا کُرت کنت یا
چہ آیان سلّیے سرا کارمرز کُرت کنت.

(ب) وبانی چار وار

جُست کنیت کہ چہ کجام وبی مرورگران کارمرز کنیت؟

Google chrome

Mozila Firefox

Microsoft Edge

Brave? Vivaldi?

پورھیے سرا شرّ انت کہ شمارا دو شوکین مرورگر بیت: یکے کہ شمئے حسابی گون انت و پہ
پروپیشنل و ذاتی کاران همگام و تپاک کنت و دگرے پہ سادھین شوہازان کارمرز بیت. اشیئے
سئوبا کہ شوہازئے لیست شمارا زندگی کننت و شمئے چار و وارئے کارزانتیا بدل کننت.

شریئے سرا اگن بچارین Mozila Firefox یا Vivaldi امنین مرورگر انت. Chrome و
Microsoft Edge نرم اپزارانی شنگ کنوکانی اڈ کنگ بوتگ انت کہ لوٹنت شمئے دادئیان جم
بکننت و تجاری جاگهان کارمرز بکننت. شما چہ unGoogled Chromium کہ پچین
سرچمگ و گوگلئے سجھین درآورتگین اوزاری پاک کُرتگ انت کامرزش بکنیت. انچو Brave ہم
لہتین چیرین پریسکاری هست بلہ سکین ترندین پہازگی پچار هست انت.

هکوک بشرئے کارزانتانی تھا نامنین مرورر Opera (کہ راست چینی سروریا رٹوت) و انچش
چیرین مرورگر کہ تبلیگ کنوکین شرکتانی دستا اڈ کنگ بوتگ، هست انت.

5می بهر: شمئے پہازگ چه پیشینگ و بداپزارانی دیمَا

پیشینگ: ایمیل و پئیگامئے راه دئیگ چه دروگین دروشمان که گوشنت چه شَرین شرکتانی
نیمگا کلتو په شما آتکگ تان مردمان وتی نیمگا بکشنت چه آییانی اتلاہاتان چوں رمز و
اکائے نمبران شنگ بکننت.

بداپزار: نرم اپزارے که هاس په گڑ و مُنج و بَر کنگا، نُکسان رسینگ یانکه په دسترسی
کامپیوترئے سیستمئے گئیر مجازا اڈ کنگ بوتگ انت.

پیشنگانی اُرش گیشتر چه ایمیلانی سرا انت، بله هکیکتا بچارین تمانین ارتباتی دروشما
گندگ بیت. بلکین پیشینگئے بارئوا شما اشکتگ پیشینگئے کار اش انت شکارئے هموچگا
چوں بریچیت په وتا یک اهتبارے جوڑ بکننت.

مروچان بازیئے چه پیشیگان چه ایمیلئے راها انجام بنت، بله اے هم بیت کنت پیشینگئے بارئوا،
دوست درگیجوکین برنامئیانی کارمرز کنگا شما اشکتگ بییت. گوستگین وهدان، شمارا لهتین
گلاینوک بوتگ که گوانکئے سرا گوون مردمان پئونش کُرتگ. یک بهترین هکرے جاورہالی
مهندسیئے تھا چه پیشیگان کارمرز کنت، آیئے انت که گلایش راجمانی مهندسیا انت، و هر چه
بییت شمارا گیشتر نُکسان دات کنت.

بیایت لهتین چه پئیگامان چارین که لهتین لینکش ماننت که پیشیگین انت.

بگوشیت: لهتین اسلابد گوون دروران پیش دار و جُستی بکن کجام وڑا آپجارگ بنت.

اش انت که اگن شما گوون انچین لینکیا دیم په دیم بوتیت، باید انت شما جاورے اڈ کُرت بکنیت
که آیئے سرا کلیک کنگ پجارگ بییت و یک هئیاتی پجارے آیئے گرگا هر وڑین بداپزاران گار
بکننت. اشی په سند باکسینگا چُش انت که شمارا یک آپلاینین کامپیوترے هم بییت، آیئے سرا
کار کنیت و سایبریئے امنیت انت. کدیمی سند باکسینگئے دروشمئے سرا پکاه بئیت که هچ وڑا
اینترتا وسل نبیت. پدا هم، شما یک گوون ماشین مجازئے سند باکسینگ کُرت کنیت.

یک مجازی ماشینے پیما، روسی لئوانی وژا انت کہ وتا پچ کنت، یک سیستم آملے وتی سیستم آملے تھا پچ کنت.

گڈسرا، اگن هاس شما آسیب گندوک ببئییت و مدام لهتین بازیں اهتمالی ایمیلی بداپزار، وب سایت یا پیگام رسینوکیں سرویس گریٹ و شمارا بدل سایبریئے ایمینیا هب هست، آملے سیستمان چه سندباکسینگ یک اسلے سرا کارمرز کنت بچاریت.

لهتین دروشم چه اے سیستمان QubesOS انت کہ شمارا اے امکانا دنت وژ وژین جاورهال اڈ بکنیت کہ گون یک و دگرا ارتبات گپت نکنت.

۶می بهر: چه شمے ارتباتے بنپانیئے دلجمی

سوال: په چیا پیامکے سیستم چشین ایران دابین سردگاریا امن نه انت؟

پستو: موبایلانی سرویس و اینترنتی کارانی دئیوکان، زالمین سرکار و هکومتان گیشتر آیوک و درآیوکیں شمے دادئیان چه کلئوهانی دروشما کنترل کنت. پمیشکا رمز ایر کنگ چه (End-to-E2Ee یا End Encryption) سگ مهم انت.

گڈ گڈا یا E2EE ئے رمز ایر کنگ یک امنیتی راه اے کہ شمے پیگام و هبران امن کنت. اے کار په اشیا انت کہ دو یا چنت نپر یک آمین کلیت و یک هاسین کلیتے همراه انت.

بگوش:

اُنون هئیل کنین شما دراهین چه ایمیل کارمرز کنیت و گون اے برنامئیانی که واتسپ و اینستاگرام و اسنپ چت و اے دگه ایمن ترین کلئو رسانین برنامه که چارتگ انت، ایمیلے تکنولوجی کدیمی تر انت. همه هاترا زلوری انت چه کجام ایمیلے راه دئیوکا کارمرز کنیت، آ چونین پاتراپ و ترسیا تھا انت و کجام جاها باید انت گیشتر منیهے دُما ببئیین.

ایمیل حساب آسرا چہ (@gmail.com) کارمرز کننت تان پیش بدارنت کہ شما گون کجام سرورا پہ کلئوئے راہ دئیگا کارمرز کننت. گیشتر چہ شمئے کاری ایمیل کارمرز کننت و آسری (@organisationname.com) ہستی. گیشترین ایمیلئے حساب آیانی پیش کنوکانی ہزمتانی دستا چو گوگل یا مایکروساپت مدیریت بنت.

یکے چہ پیشینگئے اسلی تھیدان، آسرئے دزگ انت.

آسرئے دزگ جنزیت چہ شمئے آسر و پجارا یک جنزیئے واستا یا یک کسیئے واستا پہ شمئے ایمیلئے دزگا یا شمئے اتلاہاتئے دستا آرگئے واستا گون تئی ناما کارمرز کننت. پہ آسرئے دزگئے دیمگیرئے واستا باید انت گزارش بدئیئت.

آسر پہ آسرئے رمز ایر کنگ ہسائین پائل یا اتلاہات دئیگئے واستا یک شریں کار اے. ایمیلئے پیش کنوک چو جیمیل و اوتلوک اتوماتیکئے سرا آسر پہ آسرئے رمز ایر کنگئے گوما ہمراہ نہ انت. بلہ پہ جیمیلئے واستا جاہے گون اے ناما (Mailvelope) ہست انت کہ رمز ایر کرت کننت. ایمیلئے پیش کنوکان کہ چہ آسر پہ آسری رمز ایر کنگا کارمرز کننت و لھتین چیزش ہست کہ تھنا پیگامئے گرؤک رمزا پچ کرت کننت آمین کلیتی ہم گون مبيت، چو (Tutanota و Protonmail) انت. بلہ ائیب اش انت بلہ اشان گون سازگاری مشکلائی گون کلاینتانی ایمیلئے گوما واہگش ہست و بستگین جاورے گون ائولی ویژگی گون جیمیل و اوتلوکش ہست، بلہ ہاسین کارانی کارمرز کنگئے واستا زلورت انت کہ پشکرگ بنت.

۷می بھر: اوشمندیم گوانکانی امنیت

سؤال: چہ جام گونکان کارمرز کننت، اندروید یا ios؟

بگوش: ما تئی پیگام رسانین برنامیانی سرا کہ تئی گونکا انت ہبر کرتگ، بلہ ہوشمندین گوانکامی ایگ مزین چالشے پہ سایبری امنیتی کارزانتانی واستا بوتگ. یکے اش انت کہ تئی دراہین زندگی گوانکے تھا گندگ بیت، ہما وڑا کہ کلاسے بنداتا گوشگ بوت.

بگوش: پگاسوسے رزوایا پیش داشت کہ دموکراتیکین سرڈگار ہم جہمندانی جاسوسیے ڈمبا انت و اے کارا گون پیشینگے گوما کہ برزا گوشگ بوت (درورے واستا پیامکے گوما) انجامش دات. لہتین چہ شما چو بیت کہ پیسرا پگر کرتگ کہ (GCHQ) و (NSA) و ال دگہ سیگنالے شرکت چہ شما جاسوسی کنگا انت. بلہ ہکیکت اش انت کہ پیسر چہ پگاسوسا اے گروپان بس شمے و سیمی کسے ہبر وانت کرت کرتگ انت. پگاسوسا رندے دگنیا سک ترسناک انت چیا کہ انون شمے تئوامینانی گوشی کنترلے چیرا بوت کننت و ہمل واستا ہر کارزانتین ہکرے چہ ابزارے کارمرز کننت تا پورای سرا چہ شما اتلاہات جم بکننت تان شمارا تھیدانی دیما آسیب گندوک بکننت.

پگاسوسے دسترسی پہ ہکران اے امکانا دنت کہ کہ تئوامین گوانکانی سرا دسترسی بیت کہ اے ار گئیر کانونی کار اے. بلہ چہ دراہینان مہمتر اشیا پیش داریت کہ مے گوشی راہتی سرا یک جاسوسی گوشیا بدل بنت. اے ہکیکت ہم زانگ بیت کہ گوگل، اپل و دگہ گوانکانی ہزمت شمے اتلاہاتان پہ تجاری آماچانی واستا جم کننت کہ رندا نادرستین مردمانی دستا کپگے گوما چہ شما سلین کارمرز کننت.

وشین ہال اش انت کہ لہتین چیز ہست کہ اوشمندین گوانکانی تھا کارمرز کنگ بنت کہ شمارا چہ اے آسیبان ایمن کننت. (Graphene OS) و (Lineage Os) لہتین ہما چیز انت کہ ما اندرویدے شاہڑ زانین و ہر چے گوگلے ہزمت انت پاکی کرتگ انت. انچو سیستم آملین گوانکا چارت کنیت کہ چہ سندباکسینگ کارمرز کننت تا پکا بنت کہ ہچ برنامہے کہ گوشیا نسب کنیت اے دگران جاسوسی نکنت.

بله بزائیت کہ شمئے گوشی یک ابزارى په شمئے جاسوسیئے واستا. چه سکت ابزارى تا گوازیانے کہ گریئتش، گیشترین تکنولوجی شمئے گوشیئے بستگ انت شما چه کدے شنگ کنوکین شمئے گوشیئے سرا ایئر کنگ بوتگ. هما وڑا کہ ما دیجیتالی جاوریئے. ا کہ هوشمندین گوانک و تبلتانی دستئے چیئر انت رٹوین، کارزانتین هکوک بشرئے بهترین گپ اش انت کہ شما کمتر چه اے ابزار و نرم ابزاران کارمرز بکنیت.

۸می بهر: چنت آسری گپ و سوال

بیایت چنت همیشگی سئوالان بچارین کہ لهتین چه شما آیان کُمک کُرت کنت و رندا یک کارگاهے ایئر کنین کہ آییئے تھا شما چه من جُست کنیت

سئوال: کجام یکے چه ویروس کُشان وتی گوانکا نسب بکنان؟

پسئو: ویروس کُش انون گیشتر گون سیستم آملان وسل انت. روچانے گوستگ انت کہ ویندئوز گون بداپزارئے دیم په دیمیا به سئیمی کسئے ویروس کُشے پیش کنوکان سیادی کُرت. اپل و لینوکسئے بداپزارانی دیمیا مهکم بئیگئے واھگش هست، دومی پچین منبھئے سئوبا شمارا یات بییت کہ پچین منبه اے مانایا دنت کہ کد په درهینان پچ انت کہ اے دگه کد نیسان دستا پشکرگ بییت تان آییئے راستی تایید بییت.

اگن یک ویروس کُشے نسب کُرتگ یا کہ لوئیئت بزوریئت، ویروس کُش تجزیه و تهلیلین ابزار انت کہ چارنت شمئے دزگاه چونکا چه منبهان کارمرز کنت، کجام پایل مشکوک یا هراب انت و انچو شمارا کُمک کنت کہ وتی پایرالا مهکم بکنیت. دیوالے کہ چه هرابین لئیب کنوکانی آیکا شبکها دیمگیری کنت شمئے ip بییت. یک شرین ویروس کُشے (Bitdefender) انت، بله اگن یات بگریئت کہ چه سندباکسینگ کارمرز بکنیت و چه اگلانی ویروس کُشانی سیاستان کارمرز بکنیت، شما را آیانى زلورت نبیت.

سؤال: اپل امن تر انت یا وینڈوز؟

پسٹو: یک مناسبین سیستم آملے پہ وتی کارانی واستا کارمرز کنگ زروری انت بازیں لینوکسے سیستم آمل مپتے هست انت کہ اپل و مایکروساپتے دیما سک باز امن تر انت، بلہ چو بیت کنت کہ آیانی کارمرز کنگے واستا کارزانتی لوٹیت. بلہ اگن لوٹیت کہ سایبریئے امنیتے تھا برٹویت، لینوکسے سیستم آمل یات گرگ، ادبی هک چه (Kali Linux) و سیستم آملانی اسلی دگری پہ ذاتی و سروری کارمرزانی واستا زلوری انت.

سؤال: چه کجا بندات کُرت کنان اگن بلوٹان سایبریئے امنیتے تهد گیشتر برٹوان؟

پسٹو: هما وڑا کہ پیسرا گوشگ بوت، بازیں جاهے هست کہ شما سایبریئے امنیتے چیرا شت بکنیت. یک شرین بنداتے سکت ابزار و برنامه نبیسیئے نرم ایزارئے یات گرگ انت تان شمارا اے دوینانی نیما زانگ ببیت و رندا بزانتیت کہ چو نکا سرورا اڈ و کارمرز بکنان.

سؤال: چو نکا بزنان کہ منی گوانک یا کامپیوتر هک کنگ بوتگ؟

پسٹو: انچو کہ پیسرا گوشگ بوت، شما نزانتیت کہ هک کنگ بوتگیت تان وهده کہ سک دیر بوتگ، چیا کہ هکرانی واهگ اش انت کہ شمئے سیستم آملئے پس زمینھے سرا کار بکننت (پایلانی سرا دسترسی بئیگ بگئیر چه اشیا کہ تئو بزائے).

نکته:

* په کامپیوترا، شما چه چیرین و بسایتانی گوما مشکوکین پایلان بچاریت:

* په گوانکان، شوکین ابزار هے هست کہ شما چارت کنیت کہ آیا جاسوس ابزار و بد ابزار هے گوما شما وسلیت یا نه

* وه هاسین حسابان، شما چارت کنیت کہ دادهئے نشت یا هک بوتگیت یا نه چه اے و بسایتان کارمرز کُرت کنیت

* په ایمیل و هاس وتی زاتی و بسایتان، چارټ کُرت کنیت که شمئے دامنہ تگلبی اے یا نه چه
بررسی دامنهے راها:

سؤال: هاسین منبهے که هکوک بشرئے هسابا مارا نیاز په کمک ببیت چه هست انت؟

پسئو:

AccessNow*

Amnesty Tech*

Center for Digital Resilience*

UNPO*

پدا کارگاهے گون گیشترین ایوکے که تئی دیمی کس و دزگاهانے که آیان هست برجم دارگ
ببیت.